

Samen over de meet

De TIST als startschot voor een taalvaardigheidstraject

An Lombaerts & Nora Bogaert

Schooltaalvaardigheid is een belangrijke competentie om een succesvolle schoolloopbaan te doorlopen. Voor heel wat leerlingen ligt de talige drempel op school te hoog om vakinhouden en vakspecifieke vaardigheden te verwerven. Deze leerlingen stromen naar types van het secundair onderwijs waar ze niet thuishoren, verliezen hun motivatie en worden schoolmoe. Eén op acht jongeren in Vlaanderen verlaat zelfs de schoolbanken zonder diploma. Een urgent en hardnekkig probleem dat om een degelijke aanpak vraagt. Deze bijdrage handelt over de TIST als startpunt voor een effectief taalvaardigheidstraject en over het lesmateriaal dat leerkrachten Nederlands kan inspireren om met de leerlingen aan de slag te gaan.

Een school die aan gelijke onderwijskansen werkt, wil met alle jongeren de eindtermen/ontwikkelingsdoelen halen. Als talige drempels dit onhaalbaar maken, moet het hele team aan de schooltaalvaardigheid van alle jongeren werken. Maar het zijn de leerkrachten Nederlands die hierin een bijzondere rol spelen. Tijdens de lessen Nederlands leggen de jongeren een taalvaardigheidstraject af. Dit traject is, maar effectief als het beantwoordt aan de talige noden van de individuele jongeren en van de klasgroep als geheel. Het objectief meten van de taalvaardigheid is dan ook een must. Het Steunpunt NT2 ontwikkelde enkele jaren geleden de TAS, een taalvaardigheidstoets die de algemene achterstand meet van leerlingen die starten in het secundair onderwijs. Recent werd het gamma meetinstrumenten uitgebreid met de TIST, de Taalvaardigheidstoets Instap Tweede jaar Secundair onderwijs.

De TIST wordt afgenomen bij alle jongeren die in het tweede jaar van de eerste graad starten. Deze toets signaleert niet alleen of jongeren voldoende taalvaardig zijn om te functioneren in dat tweede jaar, maar analyseert eveneens enkele taakkenmerken en biedt zo een genuanceerd beeld van wat de leerlingen al of nog niet kunnen. Deze analyse is het vertrekpunt van een effectieve invulling van de lessen Nederlands.

Voor heel wat leerlingen ligt de talige drempel op school te hoog om vakinhouden en vakspecifieke vaardigheden te verwerven.

WAAROM EEN TAALVAARDIGHEIDSTOETS?

De taal die wordt gebruikt in de klas heeft heel eigen kenmerken en verschilt in meerdere opzichten van alledaagse taal. In

de klas wordt vaak gecommuniceerd over dingen die niet aanwezig zijn. Een lerares voeding spreekt over bewaarmethodes als *droogvriezen* zonder voorbeelden uit de voorraadkast. Het verhaal van de leerkracht is vaak abstract, denk maar aan een les biologie over de spijsvertering van gewervelde dieren of een les aardrijkskunde over de klimaatclassificatie volgens Köppen. Bovendien staan sommige onderwerpen, bijvoorbeeld de geschiedenis van de postzegel, ver af van de leefwereld van de jongeren. Een bijkomende moeilijkheid zijn de termen en begrippen die in een alledaagse context een andere betekenis hebben:

Leerlingen hebben het moeilijk om een klassikale uiteenzetting over de opkomst en de val van het Romeinse Rijk te begrijpen, maar snappen na één demonstratie de meest ingewikkelde instructies voor het spelen van de nieuwe Starwars Battlefront op de Playstation 2.

een klassiek voorbeeld is het begrip *gewicht* in de lessen fysica. Door de feitelijke afwezigheid van het onderwerp kunnen leerkrachten en leerlingen enkel gebruik maken van taal om informatie te delen, te interpreteren en te verwerken. Daarom hebben leerlingen het moeilijk om een klassikale uiteenzetting over de opkomst en de val van het Romeinse Rijk te begrijpen, maar snappen ze na één demonstratie de meest ingewikkelde specifieke termen en instructies voor het spelen van

de nieuwe *Starwars Battlefront* op de Playstation 2. De speluitleg wordt ter plekke gedemonstreerd en dus concreet gemaakt.

Bovendien moeten de leerlingen niet alleen begrijpen wat de leerkracht, de medeleerlingen en de schoolboekauteurs vertellen. Zij moeten al die informatie ook nog eens verwerken en op de juiste plaats in hun kennisbestand onderbrengen, klaar voor

onmiddellijk gebruik of als fundament voor de volgende laag. Het verwerven van kennis en vaardigheden vraagt dus om een uitgebreid assortiment van talige en cognitieve handelingen. Te vaak wordt verondersteld dat alle leerlingen die starten in het tweede jaar over de nodige vaardigheden beschikken om succesvol te leren terwijl dit dikwijls niet het geval is. Om deze leerlingen op te sporen en de specifieke knelpunten te bepalen, ontwikkelde het Steunpunt NT2 de TIST.

De TIST wordt in september afgenomen bij alle leerlingen in de A- en B-stroom van het tweede jaar van de eerste graad secundair onderwijs. De toets meet luister-, lees- en schrijfvaardigheid door middel van twee luistertaken, drie leestaken en een schrijftaak. Een leerling kan maximum 71 scoren. De geselecteerde teksten zijn informatieve teksten met dezelfde talige kenmerken als de teksten in schoolboeken, waarin geen vakspecifieke terminologie gebruikt wordt maar wel typische schoolwoorden als *effect*, *besluit*, *overigens*, *reden*, *doordat*,... De opdrachten werden ontwikkeld met de eindtermen/ontwikkelingsdoelen Nederlands van de eerste graad als uitgangspunt. De TIST meet dus in september hoe ver de leerlingen nog verwijderd zijn van de eindmeet die zij in juni moeten halen en welke hindernissen zij daarbij nog moeten nemen.

DE TIST IN DE KLAS

Bij het ontwikkelen van de TIST werd er bewust gekozen voor een ruim en gediversifieerd aanbod aan toetstaken om een precies beeld te krijgen van wat leerlingen al of nog niet kunnen. De investering van 120 minuten in het afnemen van de TIST rendeert gedurende het hele schooljaar.

INTRODUCTIE

De introductie van de TIST is een belangrijk moment. De leerlingen moeten namelijk gemotiveerd worden om gedurende 120 minuten verschillende talige taken uit te voeren. Bovendien mogen zij niet verlamd worden door toetsangst. De leerkracht kan een veilig klimaat creëren door eerlijk te

vertellen wat het doel van de taalvaardigheidstoets is. Als de leerlingen weten dat de resultaten enkel gebruikt zullen worden om het curriculum vorm te geven, begrijpen ze niet alleen waarom ze zoveel talige taken moeten uitvoeren, maar snappen ze ook dat het niet erg is om fouten te maken of om niet op tijd klaar te raken met een opdracht.

HOE MOTIVEER IK MIJN LEERLINGEN OM DE TIST TE MAKEN?

Ik ben al een hele tijd aan het nadenken over wat ik jullie dit jaar ga leren. Maar ik besef dat ik jullie eigenlijk nog niet goed ken. Ik weet niet wat (naam leerling) goed kan en ik weet niet wat (naam leerling) moeilijk vindt. En eigenlijk moet ik dat wel weten voor ik jullie les Nederlands kan geven. Stel nu even voor dat we het hele jaar door dingen doen die jullie al kunnen, dat is vreselijk saai. Bovendien leren jullie dan niets en ben ik een slechte leerkracht. Maar het omgekeerde is ook waar. Stel dat jullie het hele jaar veel te moeilijke, onbegrijpelijk teksten moeten lezen, dan gaan jullie ook niet veel leren en gaan jullie tegen iedereen zeggen dat die van Nederlands denkt dat ze lesgeeft aan de universiteit.

Om jullie dus interessante lessen Nederlands te geven waar jullie ook nog eens iets van leren, gaan jullie vandaag taken uitvoeren. Voor deze opdrachten moeten jullie teksten lezen, naar teksten luisteren en ook een tekstje schrijven. Ik weet dat het veel is, maar zo kom ik te weten wat jullie al goed kunnen. Sommige opdrachten zijn misschien te moeilijk, maar het is niet erg als jullie iets niet weten of als jullie niet voldoende tijd hebben. De resultaten worden ook niet bekend gemaakt. Wees dus gerust, dit is geen 'toets' die meetelt voor het rapport. Nu ik er goed over nadenk, is dit eerder een toets voor mezelf dan voor jullie. Begrijpt iedereen waarom jullie deze taken gaan maken? Wie wil er nog iets vragen of toevoegen?

DE TAKEN

LUISTERTAAK: *Survival op zee*

Bij het bepalen van de volgorde van de toetstaken werd rekening gehouden met een voldoende afwisseling tussen de verschillende vaardigheden en tussen de graad van complexiteit. Om de drempel zo

laag mogelijk te houden, start de TIST met de weinig complexe luistertaak 'Survival op zee'. De leerlingen luisteren naar instructies die hun kansen op overleven in het koude zeewater aanzienlijk verhogen. Tijdens het luisteren duiden zij aan of de afgebeelde personen de instructies goed uitvoeren.

LEESTAAK: *Spinnen en drugs*

De leerlingen lezen een informatieve tekst over de invloed van drugs op spinnen. De informatie is concreet en voor het begrijpen van de tekst is geen specifieke voorkennis nodig. Bovendien is er voldoende talige en visuele ondersteuning in de tekst aanwezig. De leerlingen zoeken in de tekst het antwoord op verschillende structurerende en beschrijvende vragen. Omdat zij de vragen kennen, gebeurt het lezen van de tekst zeer doelgericht. Leerlingen die moeilijkheden hebben met het verwerken van informatie op een structurerend niveau, krijgen zo de kans om aan te tonen dat zij dat wel kunnen op beschrijvend niveau. Om leerlingen niet te laten struikelen over de instructies wordt er eerst klassikaal een voorbeeldvraag opgelost. Deze procedure wordt in iedere leestaak herhaald.

SCHRIJFTAAK: *Voor de schoolkrant*

De leerlingen moeten voor de schoolkrant een gestructureerd, samenhangend en wervend artikelje schrijven waarin ze uitleggen hoe een warmteproefje uitgevoerd moet worden. De leerlingen krijgen foto's van het experiment, maar deze foto's zullen niet mee afgedrukt worden.

LEESTAAK: *Waarom zwemmen vissen in scholen?*

De leerlingen krijgen enkele vragen over vissen die al dan niet om verschillende redenen in scholen zwemmen en gaan vervolgens in een informatieve tekst op zoek naar het antwoord op deze vragen. Het onderwerp is concreet, maar wordt wel vanuit een abstraherend perspectief benaderd. De leerlingen worden ondersteund in het verwerken van de informatie door middel van illustraties en de herformuleringen van relevante informatie.

LUISTERTAAK: *Lachen, gieren, brullen*

De leerlingen luisteren naar een schoolse uiteenzetting over lachen en gebruiken deze informatie om vragen over het waarom van lachen te beantwoorden. Voor het begrijpen van de luistertekst moeten leerlingen al wat voorkennis hebben over het functioneren van het menselijk lichaam. Deze luistertekst is een stuk abstracter dan de instructies over survival op zee.

LEESTAAK: *Dieren in het wild/Overleven in het wild*

De meest complexe taak werd voor het einde bewaard. De leerlingen lezen eerst een concrete tekst over enkele dieren in het wild en moeten deze informatie vervolgens koppelen aan een meer abstracte tekst over hoe dieren overleven in het wild. In deze leestaak moeten de leerlingen dus informatie uit twee verschillende bronnen met elkaar vergelijken.

EÉN TOETS, TWEE FUNCTIES

IS DE EINDMEET AL IN ZICHT?

De TIST werd gevalideerd in een groot-schalig onderzoek: de toets werd afgenomen bij 5000 leerlingen uit het tweede jaar. De scholen die deelnamen aan het onderzoek waren verdeeld over de verschillende onderwijsnetten en lagen verspreid over de vijf Vlaamse provincies en Brussel. Uit deze 5000 toetsen werd een representatief staal van 100 geselecteerd. Deze (reeds gescoorde) toetsen werden voorgelegd aan een panel van specialisten: leerkrachten die in het tweede jaar lesgeven of les hebben gegeven. Op basis van hun praktijkervaring oordeelden de panelleden welke van deze leerlingen voldoende of onvoldoende taalvaardig zijn om succesvol te functioneren in het tweede jaar.

Na statistische analyse van het oordeel van de panelleden werd de grens tussen voldoende en onvoldoende taalvaardig bepaald op score 51. Leerlingen die een totaalscore van 51 of meer op een totaal van 71 halen, zijn voldoende vaardig om met succes deel te nemen aan het onderwijs in het tweede jaar. Het halen van score 51 of hoger betekent echter niet dat deze leerlingen de eindtermen/ontwikkelingsdoelen Nederlands van de eerste graad reeds bereikt hebben. Leerlingen die de richtscore niet halen, hebben zoveel moeite met schoolse taal en taken dat zij moeilijkheden zullen ondervinden in het vak Nederlands en in de andere vakken. Deze leerlingen hebben nood aan een taalvaardigheidstraject.

WELKE HORDES MOETEN ER GENOMEN WORDEN?

De TIST meet niet alleen de algemene taalvaardigheid van de leerlingen, maar ook hun sterktes en zwaktes betreffende enkele kenmerken van taken en teksten. Een speciaal hiertoe ontwikkeld computerprogramma analyseert vijf parameters: vaardigheden, receptief/productief, verwerkingsniveau, talige ondersteuning en perspectiefneming (zie tabel 1). Deze subscores worden berekend door de scores van toetsitems met eenzelfde kenmerk samen te tellen. Voor elk van deze subscores werd na de statistische analyse van de 5000 toetsen vier scoregroepen onderscheiden. Deze bepaalden vervolgens de categorieën 'zwak', 'middelmatisch zwak', 'goed' en 'sterk'. Leerlingen komen voor elk van de subscores in één van deze categorieën terecht.

TABEL 1: *Overzicht talige parameters toetstaken*

	VAARDIGHEID	RECEPTIEF/ PRODUCTIEF	VERWERKINGS- NIVEAU	TALIGE ONDER- STEUNING	PERSPECTIEF- NEMING
SURVIVAL	Luisteren	Receptief	structurend beschrijvend	veel	concreet
SPINNEN	Lezen	Receptief	structurend beschrijvend	veel	concreet
SCHOOLKRANT	Schrijven	Productief	beschrijvend of structureren	n.v.t.	n.v.t.
VISSEN	Lezen	Receptief	structurend beschrijvend	veel	abstraherend
LACHEN	Luisteren	Receptief	structurend beschrijvend	weinig	abstraherend
OVERLEVEN	Lezen	Receptief	evaluerend structurend beschrijvend	weinig	abstraherend

Vaardigheid

De TIST meet de luister-, lees- en schrijfvaardigheid van de leerlingen. De subscore 'luistervaardigheid' is het totaal van de scores die de leerling haalt op de taken *Survival op zee* en *Lachen, gieren, brullen*. De subscore 'leesvaardigheid' is het totaal van de scores die de leerling haalt op de taken *Spinnen en drugs*, *Waarom zwemmen vissen in scholen?* en *Dieren in het wild/Overleven in het wild*. De subscore 'schrijfvaardigheid' komt overeen met de score die de leerling haalt op de taak *Voor de schoolkrant*. Voor elk van deze subscores belandt een leerling in een normcategorie. Een leerling kan bijvoorbeeld 'sterk' scoren op luisteren, 'middelmatica' op lezen en 'zwak' op schrijven.

Productieve en receptieve vaardigheid

De subscore 'receptieve vaardigheid' is het totaal van de scores die de leerling haalt op de twee luistertaken en de drie leestaken. De subscore 'productieve vaardigheden' komt overeen met de score die de leerling haalt op de schrijftaak. Als een leerling zwak scoort op receptieve vaardigheid, kan de leerkracht bij de subscore 'vaardigheid' nagaan waar het knelpunt zich situeert.

Talige ondersteuning

De subscore 'talige ondersteuning' geeft weer hoe vaardig de leerling is om met teksten met veel of weinig talige ondersteuning om te gaan. De geschreven en gesproken teksten in de TIST variëren onderling in de mate en vorm waarin ze de leerling ondersteunen in het proces van 'begrijpen' en betekenis geven aan de geboden informatie. Deze ondersteuning gebeurt door het expliciteren van verbanden, het leveren van achtergrondinformatie of door de inhoud in verschillende vormen aan te bieden. In alle TIST-teksten worden de verbanden tussen de tekstonderdelen

geëxpliciteerd. Leerlingen moeten dus niet zelf op zoek gaan naar een samenhang. Voor de meeste opdrachten hebben ze evenmin kennis van het specifieke onderwerp nodig om de informatie te verwerken. Enkel voor het voltooien van de luistertaak *Lachen, gieren, brullen* en de leestaak *Dieren in het wild/Overleven in het wild* moeten de leerlingen zich beroepen op hun kennis van de wereld. Ook de mate van redundantie, de mate waarin gegevens breed worden uitgesmeerd of informatie verschillende malen geparafraseerd wordt, verschilt van tekst tot tekst. De teksten over *Spinnen*, *Vissen* en *Dieren in het wild* zijn het minst redundant. Een leerling kan dus 'sterk' scoren op teksten met veel talige ondersteuning en 'middelmatica' op teksten met weinig talige ondersteuning.

Verwerkingsniveau

De vragen die bij de verschillende lees- en luistertaken gekozen werden, variëren in verwerkingsniveau, de cognitieve handeling die de leerling moet uitvoeren om tot het antwoord op de vraag of het voltooien van de taak te komen. De score die een leerling haalt op de toetsitems met eenzelfde verwerkingsniveau worden opgeteld en vormen de subscore 'beschrijvend' of 'structurend'. Iedere taak start met een item dat het verwerkingsniveau van een bepaalde eindterm/doelstelling toetst, maar vraagt eveneens naar de verwerking op een ander niveau. De taak *Waarom zwemmen vissen in scholen?* toetst eerst naar het verwerken van informatie op structurend niveau en peilt vervolgens naar de (minder veeleisende) verwerking op beschrijvend niveau.

Perspectiefneming

De subscore 'perspectiefneming' geeft weer hoe vaardig de leerling is om met abstracte of concrete teksten om te gaan.

De geschreven en gesproken teksten verschillen onderling in de wijze waarop de wereld benaderd wordt. In de teksten *Survival op zee* en *Spinnen en drugs* staat de concrete wereld centraal en gaat de aandacht naar wat mensen of spinnen in specifieke omstandigheden doen. In andere teksten wordt de wereld meer abstract benaderd. Wilde dieren worden bijvoorbeeld in soorten ondergebracht, hun gedrag wordt in overkoepelende termen beschreven, het verschijnsel 'lachen' wordt verklaard vanuit oorzaak en gevolg.

De sterktezwakteanalyse van de leerlingen is maar het begin van het taalverhaal. Om de onderwijskansen van alle leerlingen te verhogen, moeten de talige knelpunten niet alleen vastgesteld, maar ook weggewerkt worden.

VAN TOETS NAAR TRAJECT

De resultaten van de TIST bieden een schat aan informatie. De aard en de mate van de sterkte en/of zwakte van alle leerlingen zijn gekend. Het is nu zaak om deze analyse te vertalen naar een effectief traject.

DE RICHTSCORE

Aan de hand van het aantal leerlingen dat de richtscore al dan niet haalt, kan een eerste algemeen besluit getrokken worden. Er zijn verschillende scenario's mogelijk.

In het eerste scenario halen alle leerlingen van de klas de richtscore; ze zijn dus allemaal voldoende taalvaardig om te functioneren in het tweede jaar. De leerkracht moet geen extra inspanningen leveren opdat de leerlingen op het einde van het schooljaar de eindtermen/ontwikkelingsdoelen Neder-

lands zullen halen, maar mag ook niet denken dat deze eindtermen/ontwikkelingsdoelen reeds gehaald werden.

In het tweede scenario haalt een aantal leerlingen uit een klas de richtscore niet. Dat aantal kan variëren van enkelen tot allen. Deze leerlingen bevinden zich in september zo ver van de te bereiken eindtermen/ontwikkelingsdoelen dat ze problemen zullen ondervinden met het verwerven en verwerken van de leerstof, zowel in het vak Nederlands als in de andere vakken. In dit scenario heeft deze klas nood aan een intensief en continu taalvaardigheidstraject waarbij in het merendeel van de lessen Nederlands gewerkt wordt aan taken die leiden naar de eindtermen/ontwikkelingsdoelen die de leerlingen nog niet bereikt hebben. Taken, teksten en tekstsoorten moeten gekozen worden in functie van de geanalyseerde subscores. De duur van het traject wordt bepaald door de vorderingen die de leerlingen maken. Bij het uitstippelen van het taalvaardigheidstraject moet de leerkracht ook rekening houden met de spreiding van de leerlingen die de richtscore niet haalden: zijn het er inderdaad maar enkelen of scoorden bijna al de leerlingen minder dan 51?

In een klas waar evenveel leerlingen de richtscore wel of niet haalden en in een klas waar de meeste leerlingen de richtscore haalden, kan de leerkracht gebruik maken van de kracht van leerling-leerling interactie. Door middel van interactieve werkvormen zullen de taalsterkere leerlingen de taalzwakkere ondersteunen waardoor deze in staat zijn

Om de onderwijskansen van alle leerlingen te verhogen, moeten de talige knelpunten niet alleen vastgesteld, maar ook weggewerkt worden.

moeilijke taken toch uit te voeren. De leerkracht moet dus niet noodzakelijk taken kiezen die aansluiten bij het taalvaardigheidsprofiel van de zwakste leerlingen.

In een klas waar de meeste leerlingen de richtscore niet haalden, kan de leerkracht heel wat minder rekenen op het effect van ondersteuning door medeleerlingen. Voor de keuze van de taken en de teksten kan de leerkracht in deze situatie twee kanten uit:

- (1) *Zelf een sterk ondersteunende rol opnemen.* In dat geval moet de leerkracht in de eerste plaats veel zorg besteden aan het voorgesprek waarin een behoefte tot het verwerken van geschreven of gesproken informatie wordt geschapen, de instructies worden gegeven en de nodige voorkennis wordt geactiveerd. Tijdens de taakuitvoering moet de leerkracht voortdurend inspelen op problemen die leerlingen ondervinden. In het nagesprek moet er aandacht besteed worden aan het proces van probleemoplossing. Als de leerkracht deze toch wel intensieve rol op zich neemt, kunnen de gekozen taken en teksten een talige en/of inhoudelijke kloof bevatten en moeten

ze niet aansluiten bij het profiel van de zwakke taalvaardige leerlingen.

- (2) *Kiezen voor taken die aansluiten bij het profiel van de zwakkere leerlingen.* Deze keuze is te verantwoorden op voorwaarde dat de uitdaging voor de sterkere leerlingen niet verloren gaat. Dankzij de analyse van de subscores kent de leerkracht het profiel van elke leerling.

DE SUBSCORES

De subscores van de individuele leerlingen tonen aan welke taalvaardigheidstaken en tekstsoorten dat schooljaar vaak aan bod moeten komen en bij welke taken en tekstsoorten de leerlingen extra ondersteuning nodig kunnen hebben.

Een klas waarin slechts enkele leerlingen 'zwak' en 'middelmatic zwak' scoren op de subscore 'perspectiefneming abstract', kan de leerkracht voor meer abstracte teksten kiezen aangezien de taalzwakkere leerlingen in dit geval kunnen rekenen op de meer sterke leerlingen. Een klas waarin de meeste leerlingen 'zwak' en 'middelmatic zwak' scoren op de subscore 'verwerkingsniveau structurerend' heeft nood aan heel wat taken waarin informatie op een structurerend niveau verwerkt moet worden. De leerkracht kan in dit geval niet rekenen op de ondersteuning van de medeleerlingen en kiest voor taken die aansluiten bij het niveau van de taalzwakkere leerlingen.

Omdat de taalvaardigheid van de sterkere leerlingen ook vergroot moet worden, kan de leerkracht kiezen voor een cyclisch en thematisch aanbod van taken waarbij de gemiddelde moeilijkheidsgraad aansluit bij het niveau van de zwakkere leerlingen, maar waarbij de sterkere leerlingen voldoende uitgedaagd worden. Aan het begin van een thema worden leerlingen geconfronteerd met taken die nog niet zo veeleisend zijn qua verwerkingsniveau, met concrete teksten die de wereld van het thema vertrouwd maken en met zeer veel ondersteuning. De inhoud van het thema moet wel zo gekozen worden dat de sterkere leerlingen geconfronteerd worden met iets nieuws. Deze inhoudelijke kloof moet hen dan uitdagen en motiveren om de taak uit te

Door middel van interactieve werkvormen zullen de taalsterkere leerlingen de taalzwakkere ondersteunen waardoor deze in staat zijn moeilijke taken toch uit te voeren.

voeren. Door het zich eigen maken van de voorheen onbekende informatie, hebben ook de sterkeren een leermoment. Eens de leerlingen het thema verkend hebben, kan de moeilijkheidsgraad van de taken snel stijgen zodat ook de sterkere leerlingen een

grotere kloof moeten overbruggen. Na enkele meer veeleisende taken moet er weer ruimte gemaakt worden voor een taak die alle leerlingen een succeservaring laat beleven.

Vergelijk het met een sportploegje dat opgericht werd door enkele meer ervaren en beginnende spelers. Na enkele trainingen worden er wat matches georganiseerd tegen andere beginnende ploegen. De meer ervaren spelers nemen de rol van raadgever en spelverdeler op en proberen de foutjes van de anderen te herstellen. Na enkele van deze matches nodigt het sportploegje een ploeg met een hoog niveau uit voor een oefenwedstrijd. De strijd is hard en alle spelers, ook de meer ervaren, moeten alles geven. Het resultaat van deze match is niet belangrijk, maar in de volgende wedstrijd tegen een beginnende ploeg blijkt hoeveel de spelers geleerd hebben van die moeilijke wedstrijd. Deze match wordt gewonnen en zowel de meer ervaren als beginnende spelers zijn blij met het spel dat ze samen konden spelen.

Een goede, doelgerichte keuze van taken en teksten, het uitzetten van moeilijkheidslijnen en het bedacht zijn op ondersteuning vereist dus een degelijke analyse van de richtscore en van elk van de verschillende subscores van de individuele leerlingen.

MOGELIJKE INVULLING VAN EEN TRAJECT

Heel wat leerkrachten zijn gemotiveerd om na de TIST met alle leerlingen een doeltreffend taalvaardigheidstraject af te leggen. De invulling van dat traject is niet altijd een eenvoudige zaak. Cruciaal in het geheel zijn: zinvolle taken die stimuleren en motiveren tot actieve deelname en interactie met medeleerlingen en die rijk zijn aan relevant taalaanbod; een leerkracht die het leerproces begeleidt en ondersteunt en al

wie vastloopt met weloverwogen en doelgerichte vragen terug lostrekt; een veilig klimaat waar geleerd kan worden met vallen en opstaan en waar de leerlingen voortdurend ervaren dat de correctheid van hun oplossingen minder belangrijk is dan het zoekproces. Om leerkrachten te ondersteunen en eventueel te inspireren, ontwikkelde het Steunpunt NT2 enkele thema's in de reeks *Tatami*, namelijk *tatami 2: Ongelofelijk maar waar* en *tatami 3: Striplabo*. Deze thema's bestaan uit activiteiten die de eindtermen/ontwikkelingsdoelen Nederlands voor de eerste graad als uitgangspunt hebben.

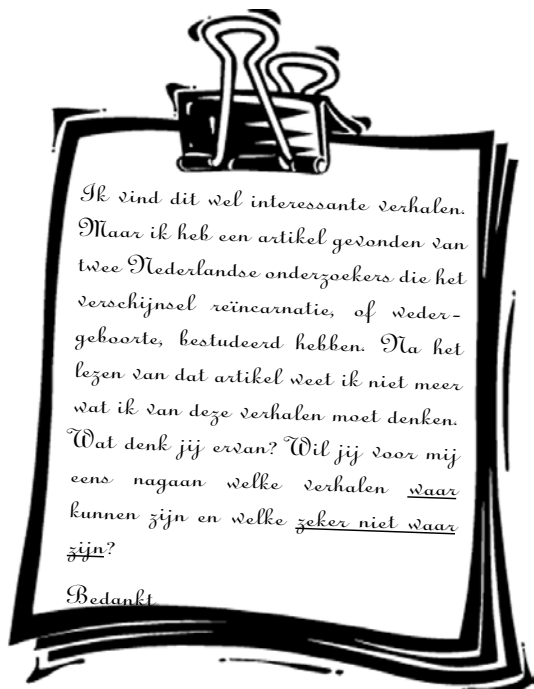
TATAMI 2: ONGELOFELIJK MAAR WAAR

Deze *tatami* werd ontwikkeld voor klassen waar slechts een minderheid van de leerlingen de richtscore niet haalt en waar de leerkracht kan rekenen op leerling-

leerling ondersteuning. De taken sluiten aan bij het profiel van de sterker taalvaardige leerlingen, maar de werkvorm werd zo gekozen dat de zwakkere leerlingen volop kunnen profiteren van hun medeleerlingen.

Doorheen de taken van *tatami 2* werken de leerlingen op vraag van de uitgever een themanummer van een tijdschrift af dat gewijd is aan paranormale verschijnselen. In hun teksten mogen ze deze verschijnselen ofwel kritisch ofwel vanuit een 'geloverstandpunt' benaderen. Het afwerken houdt in dat ze onafgewerkte artikels aanvullen en andere herschrijven. Op de redactie werd namelijk heel wat materiaal gevonden dat reeds becommentarieerd werd door de hoofdredacteur: artikels over hypnose, de bermudadriehoek, reïncarnatie, doodskisten die van plaats veranderen in een grafkelder, beeldmateriaal van UFO's en aanverwante onderwerpen (zie afbeelding 1).

AFBEELDING 1: *Post-it van de hoofdredacteur*

Om de kwaliteit van het themanummer te verzekeren, moeten de leerlingen rekening houden met deze opmerkingen. Het herschrijven van bestaande artikels is echter niet de enige opdracht; de leerlingen mogen zelf extra teksten schrijven en zij zijn ook nog eens verantwoordelijk voor de opmaak van het resultaat.

De leerlingen werken het hele project lang samen in groepen van vier, het zogenaamde redactieteam. In het team wordt regelmatig in paren gewerkt. De leerkracht ondertekent in naam van de uitgever een contract met de verschillende redactieteams. Daarin staat te lezen hoeveel artikels het tijdschrift moet bevatten en wanneer het tijdschrift opgeleverd moet worden. Vervolgens gaan de teams zelfstandig aan het werk. Zij kiezen of en hoe ze de artikels en de opdrachten verdelen, en vanuit welk perspectief ze de artikels benaderen. Omdat de artikels echter gepubliceerd mogen worden, moeten ze door het redactieteam besproken worden. Dus ook al beslist een team om het werk te verdelen over twee duo's, de inhoud van de artikels wordt besproken met de vier redacteurs zodat iedereen op de hoogte is van de inhoud van alle artikels. De teams zijn niet alleen verantwoordelijk voor de inhoud van het tijdschrift, zij verzorgen ook de cover, het marketingmateriaal,... Uiteindelijk presenteren de redactieteams hun eindproduct aan een ruim publiek, de andere teams van de klas en van parallelle klassen.

Er wordt van leerlingen verwacht dat ze in staat zijn om beschrijvend, structurerend, evaluerend te lezen, beschrijvend te luisteren en structurerend te schrijven. Er zijn slechts enkele klassikale momenten ingebouwd in dit activiteitenpakket. De teksten bevatten regelmatig abstracte onderwerpen en de cognitieve handelingen zijn redelijk veeleisend. De leerlingen moeten het

merendeel van de tijd zelfstandig in groep werken, maar krijgen natuurlijk de nodige ondersteuning van de leerkracht.

TATAMI 3: STRIPLABO

Tatami 3 werd ontwikkeld voor klassen waar de meerderheid van de leerlingen de richtscore niet haalde en waar de leerkracht niet kan rekenen op veel leerling-leerling ondersteuning. De taken werden zo gekozen dat zij door de zwakker taalvaardige leerlingen uit te voeren zijn. De teksten zijn dus concreet en de informatie-verwerking gebeurt op beschrijvend en soms op structurerend niveau. Het thema sluit aan bij de leefwereld van de jongeren en er is een voortdurend aanbod van nieuwe informatie zodat de leerlingen die geen talige moeilijkheden ondervinden, toch leren.

Doorheen de taken van *tatami 3* geven de leerlingen vorm aan een striplabo. Dit labo bestaat uit een bibliotheek en een strip-atelier. In het labo kan het publiek (leerlingen uit andere klassen) strips ontlenu, striptekenlessen volgen, de geschiedenis van de strip achterhalen, te weten komen hoe tekenfilms gemaakt worden, kennis-maken met de Belgische striphelden,... Maar om al deze bezoekers voldoende te ondersteunen moeten de leerlingen zelf strip- en animatiekenners worden en moeten ze de basistechnieken van het strips maken onder de knie krijgen. Bovendien moeten de leerlingen de bibliotheek functioneel en aantrekkelijk inrichten en moeten ze de bezoekers ook nog naar het labo lokken. Al deze handelingen werden vertaald naar taken die leerlingen in functie van het uitbaten van een striplabo moeten uitvoeren (zie bijvoorbeeld afbeelding 2).

AFBEELDING 2: *Luisteren met je ogen*

LUISTEREN MET JE OGEN

Opdracht

Strips zijn stil. Het omslaan van de bladzijden veroorzaakt een zacht geritsel, maar daar houdt het dan ook mee op. Tegelijkertijd bevatten strips veel geluid, denk maar aan de gesprekken. De dialogen worden vaak in ballonnen geplaatst. Strips kunnen zelfs zeer lawaai-rig zijn: crashende auto's, stampende laarzen, fluitende kogels, noem maar op. Maar hoe worden die geluiden weergegeven?

Lees in de tekst hoe stripmakers op papier geluiden kunnen uitdrukken. Doe vervolgens zelf een poging om de opgesomde geluiden aan lezers te laten horen. Vergeet niet de lijst verder aan te vullen met mooie, bizarre, alledaagse geluiden.

wandelen langs een drukke baan	
een voorbijrijdende wagen	
een gewoershot	
een klap geven	
tegen de deur lopen	
op de grond vallen	
gorgelen	
een blikje cola openen	

De leerlingen verwerken de aangeboden teksten om een goede educatieve medewerker van het striplabo te worden. In deze functie moeten zij namelijk de vragen van bezoekers beantwoorden. De bibliotheek zal tal van boeken met informatie bevatten, maar omdat het omslachtig is om bij iedere bezoekersvraag in een boek te duiken, maken de striplaboranten ook spiekbriefjes voor zichzelf, de zogenaamde stripspieker. Deze stripspieker bestaat uit een aantal veelgestelde stripvragen. Na iedere activiteit wordt de stripspieker aangevuld.

Net zoals in *tatami 2* werden de taken in *tatami 3* ontwikkeld met de eindtermen/ontwikkelingsdoelen Nederlands voor de eerste graad als uitgangspunt. Maar de drempel van de activiteiten in dit thema ligt minder hoog omdat de onderwerpen van de teksten meestal zeer concreet zijn, omdat de taken handelingsgericht zijn en omdat de cognitieve handelingen zich meestal op beschrijvend en in enkele gevallen op structurerend niveau situeren. Bovendien werken de leerlingen individueel, in heterogene duo's en in heterogene groepen aan de activiteiten. De taken worden steeds klassikaal door de leerkracht ingeleid. Aan het einde van iedere taak wordt de uitvoering ervan besproken en worden de resultaten op een rijtje gezet.

BESLUIT

Het taalvaardigheidsonderwijs is voor heel wat leerkrachten geen onbekende meer. Toch is het niet evident om vat te krijgen op de vaardigheden die de leerlingen al of nog niet bezitten. De TIST wil leerkrachten helpen om deze analyse uit te voeren. Aan de hand van de resultaten kunnen ze hun lessen zo invullen dat de leerlingen de eindtermen/ontwikkelingsdoelen halen waardoor hun kansen op een succesvolle schoolloopbaan en de daarmee samenhangende maatschappelijke redzaamheid vergroten. Leerkrachten komen daarmee niet alleen tegemoet aan de eis van de minister van Onderwijs die tegen 2010 de ongekwalificeerde uitstroom met 50% verminderd wil zien, maar ook aan de basisidee dat elke leerling recht heeft op gelijke onderwijskansen.

***Leerkrachten
komen daarmee
tegemoet aan de
basisidee dat elke
leerling recht heeft
op gelijke onder-
wijskansen.***

*An Lombaerts & Nora Bogaert
Steunpunt NT2, K.U.Leuven
Blijde-Inkomststraat 7
3000 Leuven*

*an.lombaerts@arts.kuleuven.be
nora.bogaert@arts.kuleuven.be*